

Filozofski savjetnik

ČASOPIS ZA FILOZOFSKU PRAKSU · HRVATSKO UDRUŽENJE ZA FILOZOFSKU PRAKSU

SVEZAK Vol. I BROJ Br. I GODINA 2026 NAKLADNIK HUFPP, Zagreb

LOGOPIS

Brisel - »Potemkinova Atena«

Ožujak, 2026.

Mihael Vrbanc · *Hrvatsko udruženje za filozofsku praksu, Zagreb*

Primljeno: 18.5.2026

Krajem zime, polovicom ožujka, sletio sam u *Charleroi*, jeftiniju alternativu zrakoplovnog čvorišta – omanju luku četrdesetak kilometra od europske središnjice. Na njoj su pristajali uglavnom putnici skromnijih letova priuštivih prijevoznika sa svojim najboljima skutama nabijenim u dupkom natrpame prtljage. Sjedoh u bus koji nas je vijugavom cestom prenio ka sjeveru, prolazeći nijemo preko ledina i brežuljaka urešenih žbunjem po kojima su krvarile mnoge slavne vojske prije i poslije tog velikog omalog Napoleona. Potiho smo zaobišli *Butte du Lion*¹, da ne bi probudili lava što spava i s jugozapadne strane ušli u pokvareno srce grada. Kolodvor nepotrebno dug i tuđ što u načelu podilazi ljudima, a nije prilagođen nijednom čovjeku, pokazao se jednako neintuitivan i bezdušan kao što će kasnije i uštogljeni *Brisel*, jednako nespretno, ostaviti dojam nevještog domaćina koji se slabo snalazi u svom dvorištu dok pokazuje svoje imanje na kojem su drugi gradili, a tuđi još uvijek gospodare.

Ovdje me, kao i mnoge, donio posao. Takozvani »europski posao«. Složeno isprepletene međunarodne institucije što glasno inzistiraju na uključivosti i suradnji, slijevaju ogroman novac, tko zna čiji, kako bi se europske nacionalne politike spojile s građanskim inicijativama u privid onog što nam u današnjem vremenu najviše nedostaje – živu riječ iskrenog razgovora.

Po dolasku u svoje prenoćište, obučeno u ruho modernih materijala što se polako odvajaju na svakom kraju i spoju, pojeo sam večeru i odlučio prošetati ulicama uskog centra povijesne jezgre koja je odavala dojam lažne i nepostojeće prošlosti. U šetnji mi se pridružio jedan turk kojeg sam upoznao na večeri, a koji je predstavljao Njemačku u ovom međunarodnom projektu. Nisam toliko htio pratnju, koliko sam bio premoren da bih ga pristojno odbio.

Kaskajući po uređenim kaldrmama pomno složenih kamenih kocki, moj crnomanjasti suputnik zaneseno pripomene kako je omamljujuće za njegova duševna čuvstva zamišljati kako je istim koracima kojima mi sad koračamo, tijekom višestoljetne povijesti morala proći cijela četa zamišljenih mladića kao što smo mi. Govori mi kako može osjetiti zahvalnost i skrušenost u cijelom svojem biću, uvijek kada se nađe ispred starih zdanja nekog prošlog vremena. Ja nisam s njim mogao podijeliti

¹ *Butte du Lion* (Lavljji brežuljak ili Lavljji humak) je veliki umjetni brežuljak kojeg je dao podići nizozemski kralj William I. na mjestu za koje se smatra da je ranjen njegov sin 18. lipnja 1815. godine u bitci kod Waterlooa.

njegovu fascinaciju, jer mi je još uvijek u mislima ostao onaj gorak osjećaj umjetne tradicije kojeg ovaj grad ostavlja.

No, ono što me barem malo prenulo iz sumnjičave otpornost jesu razbacani murali² na ciglanim zabatima što strše izvan linije uličnih pročelja ili pak nadvisuju krovove susjednih zgrada. Svi su redom bili prošarani motivima animiranih i crtanih likova iz raznih stripova i dječjih filmova. Bili su raznih veličina i bilo ih je mnogo. Na svakom korak, iza svakog raskršća provirio bi šareni zid sa svojom dinamičnom pričom. Sve me je to ipak malo opustilo te sam odlučio dati ovome gradu priliku da mi se pokaže kakvim jest, bez mog oštro osuđivanja.

Vraćajući se doma prošli smo preko *Grote Markta*³. Došli smo na njega iz jednog od četiri kuta, a pred nama se otvorio veliki prostor trga, koji je bio prazan sadržajem, ali pun ljudi izvijenih vrtova što su svoje pogleda uprli prema gore. I zaista, podigavši i sam čelo, više nisam gledao kuda koračam. Oštro iskićena, izrezbarena pročelja bijaše osvijetljena stotinama malih fasadnih svjetiljki, postavljenim ispod svakog većeg ornamenta. Šiljasti krovovi, rascvjetani lukovi i razgranati kapiteli, činili su veliki arhitektonski mozaik sjena i svijetla, što je gledatelju dalo dojam da se na zidove projicira veliki kaleidoskop. Takva isuviše zasitna sadržajnost me zamislila. Tako zamišljen, legao sam u svoju postelju, ali ništa suvislo nisam umio domisliti. U meni su tinjala tek dva osjećaja, ravnodušnost i razočaranje, a za njih, istinu za volju, nisam mogao reći od kuda dolaze.

Sljedeće jutro, šetajući prema poslu, osvijestio sam nešto što mi je već jučer zapelo za oko, a što od umora nisam odmah doživio u punini svoje priče. Sinoć, na mjestu gdje je voda bila ugašena, pomislih kako je mali debeljuškasti onanator odavanje počasti nekoj suptilnoj crti strasnog erotičnog zanosa koji se očito skriva u ovoj zajednici, da bi se danas, uvidjevši kako ovaj brončani klippan iz svoje sitne muškosti pušta slavodobitan mlaz, shvatio kako je ipak riječ o legendarnom urinatoru, što je prema dvojakoju⁴ predaji ostao utkan u kolektivno sjećanje bilo iz hrabrosti i domišljatosti, bilo iz dječje zanesenosti i smjelosti.

Na pauzi sam odlučio prošetati svoj netom konzumirani objed okolnim uličicama što su se nepravilno rastezale s obje strane guste i smeđe rijeke *Senne*. Prolazeći tako od *Rue* do *Rue*, pokušavajući hiniti onu romantičnu izgubljenost u ovom pravilnom i preglednom urbanom rasporedu, ipak me nešto uspelo začuditi. Stigao sam neprimjetno ispred vrata velikog kamenog zdanja, za kojim sam se morao dobrano potruditi ne bi li potvrdio svoje slutnje da je riječ o crkvi. Odnosno, negdašnjoj crkvi. Učinila mi se porušenom ili nedovršenom, nisam se mogao odlučiti, no svakako nije dobivala prostornu pažnju kakvu zaslužuje. Njeni goropadni obrisi bijaše mi preblizu da bi se zahvatili u nekoj dojmljivoj punini, a okolne kuće i terase tako su se tijesno privijale uz njezine zidine da su stvarale sliku

² Brisel se smatra svjetskom prijestolnicom stripa. U njemu se nalazi *Comics Art Museum*, a negdje sam pročitao da imaju više strip crtača po kvadratnom kilometru od bilo koje druge zemlje na svijetu!

³ Središnji briselski trg u povijesnom centru omeđen baroknim zdanjima.

⁴ *Manneken Pis* sveprisutni je motiv malog dječaka koji urnira. Postao je jedan od simbola grada. Postoje dvije verzije njegova porijekla. Jedna govori kako su tijekom jedne povijesne opsade, protivnici htjeli raznijeti zidine utvrđenog grada eksplozivom, no naišao je jedan briselski dječak i pomokrio se na goreći fitilj. Druga govori kako je jedan imućni trgovac izgubio sina te ga tražeći podigao sve ljude u gradu na noge, ne bi li ga naposljetku pronašli kako nesmetano i nehajno obavlja malu nuždu u vrtu.

ogromnog palog stabla što polako postaje prekriven gljivama i bršljanom. Ušao sam i nisam se prevario po pitanju grandioznosti, no jesam se začudio manjkom pažnje koje je ovo sakralno mjesto dobivalo.⁵

U interijeru su bile uklonjene sva liturgijske natruhe, a umjesto klupa u centralnom prostoru nalazili su se svojevrsni eksponati i njima pripadajuće legende s objašnjenjima takozvanih umjetničkih instalacija. Bio sam prvotno zabezeknut, no pošto me piva koju sam popio uz ručak tjerala na pozu malog Mannekena, bio sam osjetio zahvalnost kad sam vidio da su iza mjesta na kojem je nekad očito bila sakristija, ugradili javni wc iznad čijeg je ulaza stajala tabla s ikonom muškarca i žene. Prvotna zahvalnost, u meni se pretvorila u val nervozne nelagodnosti. Zašto sam osjećao krivnju obavljajući osnovnu ljudsku potrebu u novouređenom sanitarnom čvoru, pa nisam ja taj koji je oskvrnuo ovo sveto mjesto. Sveto mjesto – od kud mi to da je ovo sveto mjesto. Već 30 godina ova zgrada služi ničemu više od jednog kulturnog doma mjesne zajednice, ali unatoč tome, mnoge slike, vjerski ukrasi, kipovi, orgulje, ispovjedaonice...sve je to bilo održavano i očuvano kao da još jučer ovdje bila sveta misa. Zastao sam pred ikonom Razapetog, kleknuo na izlizanu kamenu stubu i polako se prekrizio u nadi da ću se time ispričati za osjećaj krivnje koju sam u sebi nosio. Očito je da sam s njom već došao ovdje.

U rano predvečerje sljedećeg dana šetnja me dovela do jednog kaskadnog niza od tri velika platoa.⁶ Srednji, ujedno i najveći, bio je uređen u stilu francuskih vrtova. Živica je pratila uredno isplanirane geometrijske oblike, a mekani žuti šljunak ugodno je šljuštao ispod potplata. Na gornjem popločenom platou zvonko je odzvanjao jedan ulični pjevač okrenut prema stepenicama koje su vodile na cestu iznad zadnjeg platoa. Na stepenicama su raštrkano sjedili ljudi i ja sam sjeo među njih. Svi smo gledali u taj povišeni prizor sredovječnog glazbenika iz čijih se leđa prostirao park, a ponad njega užareni krovovi, a iznad njih, pak, nebo po kojem je sunce razlilo svoje zalazeće boje. U ovom poetskom trenutku, uživajući duševni mir i spokoj, shvatio sam da je torba ispred pjevača gotovo prazna. Sjedio sam već pola sata, a nitko od prolaznika nije ubacio ni novčića. Ponovo mi se vratila onda netrpeljiva odbojnost prema ovom gradu, njegovoj lažnosti i provizornosti. Kakav je to grad u kojem ulični svirač ne može zaraditi. Pa u mojem rodnom gradu, na brdovitom Balkanu i oni loši i bez sluha zasluže kintu. S prezirom sam se ustao, izvadio sve kovanice koje sam imao i demonstrativno ih sasuo u torbu ispred glazbenika.

Zadnji dan, prije moga odlaska, hodajući botaničkim vrtom, razmišljao sam o značaju ovog grada za današnju Europu i vrijeme u kojem se nalazimo. Negdje sam pročitao kako je svaki peti čovjek ovdje u poslovnoj službi. Otvarala mi se misao usporedbe ovog grada sa značajem antičke grčke i njezinog prijestolnog mjesta u helenskom svijetu, no sa zgražanjem sam odbacio tu primisao. Zar je ovo živi odraz današnjeg društva, njegova duha u kojem nema ni tragova one goruće grčke životnosti.

⁵ Crkva *Saint John the Baptist at the Béguinage* bogate povijesti danas služi kao središnje mjesto aktivističkog pokreta u Briselu. Danas nosi naziv *House of Compassion*, a služi za određena kulturna i umjetnička događanja.

⁶ *Mont des Arts* (Francuski) ili *Kunstberg* (Nizozemski) javni je uređeni urbani prostor oko kojeg su smještene razne kulturne institucije. Razvoj projekt inicira Kralj Leopold II. u kasnom 19. stoljeću.

Razočaran i pomalo zamišljen, stigao sam do mjesta koje ću zadnje doživjeti prije nego što napustim ovaj grad. Bila je to Palača pravde⁷ koja simbolično stoji ponad grada visoko na brežuljku i ravnodušno promatra gradsku vedutu sa svim okolnim predgrađima. Jednako simbolično, ona je bila sva išarana, napuštena, a po njezinim su zidinama sjedili letargični mladi ljudi, svi skupa, a svaki sam za sebe i ja sam među njima, u jedno te istoj dijeljenoj nostalgiji za nekim ne pripadajućim zajedništvom u kojem nismo svi sami, kastrirani od volje i egzistencijalne moći. Zaslijepljeni suncem, uz oparu dnevnog zenita, prosuti po bedemima, plakali smo skupa u tišini i spokoju proklete utopije.

Napregnuh se svim silama da se ustanem iz ovog opojnog transa te polako krenem prema onom jednako tuđem i nepotrebno dugom kolodvoru koji mi se sada, nakon tjedan dana provedenih u ovom gradu, činio još manje ljudskim i intuitivnim te sam jedva pronašao bus za aerodrom. Provezli smo se onim istim poljima i brežuljcima koji su mi se sada činili još tužnijim i sivljim. Nebo me otpratilo tmurnim bojama, hladnim vjetrom i vlagom nadolazeće kiše. Ulazeći u avion, već je pala noć. Pogledam još jednom u daljinu i pomislim kako je možda ova naša suvremena Potemkinova Atena, možda uistinu vjerodostojan odraz današnjeg (uvenulog, onemoćalog, razoružanog, europskog) vremena.

⁷ *Palais de Justice de Bruxelles* (Francuski) ili *Justitiepaleis van Brussel* (Nizozemski) megalomanski projekt izgradnje pravosudne zgrade. Jedan od najvećih konstrukcijskih projekata u Europi 19. stoljeća